

Ομάδα εργασίας για την κλαϊνική προσέγγιση στην Ψυχανάλυση Απρίλιος 2015

Παρουσίαση του κεφαλαίου 8 του βιβλίου "Clinical Klein" του R.D. Hinshelwood

Τίτλος: **Προβλητική ταύτιση** (Projective identification)

Από την **Μάγδα Χατζηδημήτρη**

Ο όρος **προβλητική ταύτιση** προέκυψε το 1946 από τις παρατηρήσεις της Κλάιν σχετικά με τις κρίσεις θυμού και του μίσους των παιδιών και των βρεφών. Η επίθεση αυτή προερχόταν από την ανάγκη του βρέφους να αποβάλλει όλες τις κακές του ιδιότητες σε ένα πραγματικό εξωτερικό αντικείμενο, τη μητέρα, με αποτέλεσμα αυτή να βιώνεται σαν ένα κακό και απειλητικό-καταδιωκτικό αντικείμενο, έξω από το ίδιο. Το κακό αντικείμενο προκύπτει από την άμυνα της διχοτόμησης ανάμεσα στο «καλό» και το «κακό» στήθος της μητέρας που αποτελεί το πρώτο *μερικό* αντικείμενο του βρέφους προτού η μητέρα γίνει ένα *ολικό* αντικείμενο για εκείνο. Οι φαντασιώσεις του βρέφους σχετίζονται με την αποβολή περιπτώματων και οι φαντασιώσεις αυτές βιώνονται σαν να είναι αληθινές.

Με άλλα λόγια, η προβλητική ταύτιση κατά τον Hinshelwood, είναι ο μηχανισμός μέσω του οποίου απελευθερώνεται ο ψυχισμός από τα άγχη του, εξωθώντας τα έξω από τον ίδιο και εναποθέτοντας τα μέσα σε κάποιον άλλο, που γίνεται ο υποδοχέας αυτής της διαδικασίας.

Ο Hinshelwood καταγράφει κάποιες από τις ψυχικές χρήσεις της προβλητικής ταύτισης:

- Απαλλαγή από ανυπόφορες εμπειρίες
- Απαλλαγή από ανυπόφορα κομμάτια του μυαλού (ειδικά όσα σχετίζονται με την πραγματικότητα)
- Άμυνα αποχωρισμού από το αντικείμενο
- Άμυνα αναγνώρισης της διαφορετικότητας του αντικειμένου
- Χειραγώγηση του αντικειμένου διατηρώντας την παντοδυναμία
- Προβολή των καλών ιδιοτήτων για να τα προστατεύσει κάποιος άλλος μια που ο ίδιος ψυχισμός φοβάται ότι θα τις καταστρέψει
- Ένας τρόπος επικοινωνίας με το μυαλό του άλλου

Ο Hinshelwood στο τέλος του κεφαλαίου μας δίνει μια χρήσιμη **ταξινόμηση** των ειδών της προβλητικής ταύτισης σε ένα συνεχές (continuum) το οποίο σχετίζεται με τη διαδικασία ωρίμανσης του ατόμου από την παρανοειδή/σχιζοειδή στην καταθλιπτική θέση.

Ομάδα εργασίας για την κλαϊνική προσέγγιση στην Ψυχανάλυση Απρίλιος 2015

Προκύπτει λοιπόν η εξής διαβάθμιση:

1. Η βίαιη προβλητική ταύτιση, «πρωτότυπο της επιθετικής σχέσης»
2. Μια πιο ήπιας μορφής προβλητική ταύτιση με σκοπό την επικοινωνία με το μυαλό του άλλου
3. Η (υγιής) προβλητική ταύτιση που προκύπτει από την ενσυναίσθηση (empathy), «μπαίνοντας στο μυαλό του άλλου με σκοπό να τον καταλάβουμε».

Ο Hinshelwood παραθέτει τα εξής κλινικά παραδείγματα για να δείξει τους τρεις τύπους της προβλητικής ταύτισης:

1. Βίαιη προβλητική ταύτιση

Ο Hinshelwood παραθέτει εδώ τρία κλινικά παραδείγματα:

- I. **Το αντικείμενο ως αποχωρητήριο:** Περιγράφει μια περίπτωση του Rosenfeld του οποίου ο ψυχωσικός ασθενής στην παιδική του ηλικία απέβαλλε τα περιττώματα του καθισμένος στα γόνατα του πατέρα του για να ανακουφιστεί. Στη μεταβίβαση της ανάλυσης, προέβαλλε το καταθλιπτικό/ καταδιωκτικό κομμάτι του στον αναλυτή με τα λόγια του, σαν να ξαλάφρωνε στην τουαλέτα (ή στα γόνατα του πατέρα). Η επιθετική χροιά της προβλητικής ταύτισης φαινόταν και από την αγωνία που συνόδευε τον ασθενή με τη φαντασίωση της ανταπόδοσης της επίθεσης από τον αναλυτή.
- II. **Κατέχοντας το αντικείμενο:** Ο Hinshelwood περιγράφει ένα ακόμα περιστατικό του Rosenfeld όπου η ασθενής του προέβαλλε στους άλλους κομμάτια τα οποία δεν άντεχε εκείνη να δει στον εαυτό της, όπως για παράδειγμα τις σεξουαλικές τις ενορμήσεις. Καμιά φορά προέβαλλε «ολόκληρο τον εαυτό της» με αποτέλεσμα να αισθάνεται ότι χάνεται, ότι γίνεται «αέρας» αφού είχε τη φαντασίωση ότι «φούσκωνε σαν μπαλόνι 12 φορές μεγαλύτερο από εκείνην», με άλλα δηλαδή λόγια έχανε την ταυτότητα της («αέρας») αφού γινόταν κάποιος άλλος τον οποίο στο μυαλό της είχε ήδη καταστρέψει. Αυτό το είδος της προβλητικής ταύτισης είναι η πιο πρόσφατη εξέλιξη της Κλαϊνικής σκέψης.
- III. **Φόβος της επιθετικότητας:** Στο τρίτο κλινικό παράδειγμα ο Hinshelwood παρουσιάζει μια κλινική περίπτωση της Κλάιν της οποίας ο ασθενής που φοβάται την επιθετικότητα του (και δη τι μπορεί αυτή να προκαλέσει στην αναλύτρια) την προβάλλει μακριά, μέσω ονείρου «στον φίλο ενός φίλου». Ο ασθενής μπορεί να ηρεμεί

Ομάδα εργασίας για την κλαϊνική προσέγγιση στην Ψυχανάλυση Απρίλιος 2015

φαινομενικά αλλά η απόσχιση αυτής του της πλευράς τον καθιστά πιο ευάλωτο ψυχικά.

2. Προβλητική ταύτιση και επικοινωνία

Εδώ ο Hinshelwood χρησιμοποιεί υλικό από τον Bion για να αναδείξει μια διαφορετική πλευρά της προβλητικής ταύτισης η οποία συνδέεται με τη λειτουργία της «εμπερίεξης» (containment). Το κλινικό παράδειγμα αναφέρεται σε μία ασθενή, η οποία κατά τον Bion θα πρέπει να είχε μία μητέρα που δεν μπορούσε να καταλάβει «ποιο ήταν επιτέλους το πρόβλημα του παιδιού της». Στην προσπάθειά του να απαλλαγεί από τη δυσφορία των αρχαϊκών συναισθημάτων και του άγχους που το κατακλύζουν, το βρέφος προβάλλει και εκφορτίζει τη χαοτική του εμπειρία στον ψυχισμό της μητέρας του η οποία καλείται να εμπεριέξει και να μεταβολίσει αυτά τα στοιχεία και να τα επιστρέψει στο παιδί προσδίδοντας τους το νόημα που εκείνο δεν μπορεί να αποδώσει από μόνο του.

Όπως τα βρέφη, έτσι και οι ασθενείς στην ανάλυση μέσω της προβλητικής ταύτισης ζητάνε από τον αναλυτή να εμπεριέξει (contain) ό,τι οι ίδιοι δεν είναι ακόμα σε θέση να αντέξουν και να καταλάβουν. Αυτό το είδος της προβλητικής ταύτισης διαφέρει από την εκφόρτιση της επιθετικότητας που είδαμε στα προηγούμενα παραδείγματα. Αν ο αναλυτής –κατά το πρότυπο της μητέρας- αποτύχει να εμπεριέξει την προβολή και να την επιστρέψει στον ασθενή «μεταβολισμένη» από τον δικό του ψυχισμό, ή την επιστρέψει πίσω πρόωρα και ανεπεξέργαστη, τότε κατά τον Hinshelwood, οι συνέπειες είναι καταστροφικές γιατί αυτό γεμίζει τον ασθενή με περισσότερο καταδιωκτικό άγχος. Σε αυτό το σημείο, ο Hinshelwood αναφέρει ότι η προβλητική ταύτιση καμιά φορά μπορεί να επηρεάσει το αντικείμενο το οποίο τη δέχεται. Δίνει το παράδειγμα της μητέρας που ακούγοντας το πανικόβλητο κλάμα του μωρού πανικοβάλλεται και η ίδια.

3. Ωριμη μορφή προβλητικής ταύτισης

Η τρίτη και πιο «ώριμη» κατηγορία αφορά στην ενσυναίσθηση, όταν το υποκείμενο μπαίνει στη θέση του αντικειμένου για να το καταλάβει, κάτι που δεν αλλοιώνει την ταυτότητα του ενός ή του άλλου, αλλά αντίθετα βοηθά στην κατανόηση του αντικειμένου που όμως γίνεται αντιληπτό ως ξεχωριστό από τον εαυτό.